

**INTERNET TARMOG'IDA MUALLIFLIK HUQUQI MUHOFAZASI:
XALQARO VA MILLIY AMALIYOT**

Nasriyev Anvar

O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar Oliy Kengashi huzuridagi

Sudyalar Oliy maktabi tinglovchisi

Fan-texnika taraqqiyotining tez sur'atlarda rivojlanishi ijodkorlarni o'z asarlariga bo'lgan mutlaq huquqlar muhofazasini yetarli darajada ta'minlash bo'yicha zarur choralarni ko'rishga undamoqda. Ma'lumki, so'nggi yillarda insonning axborot va ma'lumot olishga bo'lgan ehtiyoji har qachongidan ham yuqori darajaga chiqqan. Ayniqsa, butunjahon internet va telekommunikatsiya tarmoqlarining keng rivojlanishi natijasida bu bilan bog'liq jarayonlar yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zero, bu kabi jarayonlarni mualliflik huquqi ob'ektlarining ishtirokisiz tasavvur etish qiyin. Bunda mualliflik huquqi ob'ektlaridan foydalanishni huquqiy jihatdan tartibga solish muhim ahamiyatga ega. Nazariya va amaliyotga ko'ra asarlardan foydalanish hamda ularni fuqarolik muomilasiga boshqacha tarzda kiritish bo'yicha nazoratning huquqiy mexanizmlari sifatida shartnoma asosida boshqarish va asarlarni himoyalashning texnik usulini kiritish mumkin. Internet tarmog'ining keng taraqqiy etishi natijasida mualliflik huquqi ob'ektlaridan ruxsatsiz tarzda foydalanish holati keskin ravishda oshib ketganligi barchaga ayon. Agarda biz internetni bugungi kunda inson hayotini yengillashtirishga qaratilgan vosita deb bilgan holda uni bir qator salbiy jihatlarni ham eslab o'tsak-da, biroq aynan undan eng ko'p "zarar" mualliflik huquqi yaratuvchilariga (adabiyot va noshirlik, musiqa va teatr, kino, radio, televideniya, fotografiya asarlari, EHM va ma'lumotlar bazalari, vizual va grafik ishlar, reklama xizmatlari) nisbatan ekanligini ko'rishimiz mumkin. Umuman olganda, texnologiya va huquq o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solinishi juda qiyin masala hisoblanadi.

Oxirgi 4-5 yil ichida mualliflik huquqiga taalluqli soha vakillari o'rtasida blokcheyn texnologiyasini samarali vosita ekanligi va uni qo'llash bilan bog'liq masalalar keng muhokama qilinmoqda. Ma'lumki, mualliflik huquqi ob'ektlarini muhofazasi global xarakter kasb etmoqda. Ya'ni, ijodkor o'z asarini bir davlat hududida muhofaza qilganligi bugungi kun uchun yetarli deb bo'lmaydi. Zero, axborot tashuvchi vositalar va axborot uzatishlar doirasi kengayib bormoqda. Shu o'rinda blokcheyn texnologiyasi mazmuniga to'xtalib o'tsak. "Blokcheyn – bu markazlashtirilmagan ma'lumotlar bazasi bo'lib, u o'zida undan ro'yxatdan o'tgan barcha ishtirokchilar ma'lumotlari (o'tkazmalari) haqida ma'lumotlarni alohida "zanjir" shaklida saqlash imkonini beradi" [1].

Buyuk Britaniya bankining fikricha, "blokcheyn – bu bir-biri bilmaydigan insonlarga ishonchli tarzda va birgalikda foydalanish imkonini beradigan texnologiyadir" [2]. Dunyoda birinchi blokcheyn bitkoini texnik jihatdan qo'llab-quvvatlash maqsadida 2009 yilda yaratilgan. Dastlab unga kriptovalyutani bor-yo'g'i qo'shimcha bir elementi sifatida urg'u berilgan va u bitcoin asoschisi Satoshi Nakamoto'ning asarlarida ham unga to'liq ta'rif berilmagan. Uni aniqroq tarzda mavjud texnik mexanizmlarning ixtirochilik kombinatsiyasi

sifatida tushunish mumkin. Aslida uni texnik komponentlari ilk marotaba 1980-1990 yillardagi akademik tadqiqotlarda paydo bo'lgan.

Mazkur tizimning eng muhim jihati undagi raqamli ma'lumotlarni buzilmasligi bilan xarakterlanadi. Ushbu tizimning ishonchligi pul operatsiyalarini va jismoniy shaxslar, korporatsiyalar o'rtasidagi axborot almashinuvlarini samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutgan. XX asrning oxirgi o'n yilligida mualliflik huquqi obyektlari raqamlashtirilishi natijasida qayta tarzda materiallashtirilgan jarayonlari boshlangan bo'lsa, XXI asr boshiga kelib ushbu jarayon (datafikatsiya) o'zining yuqori darajasiga chiqdi. Raqamlashtirish jarayonlarining bu darajada tezlashishi ilgari moddiy obyektlarga asoslangan mualliflik huquqining huquqiy bazasiga jiddiy zarba berdi. Ma'lumki raqamli aktivlardan oson tarzda nusxa ko'chirish imkoni mavjud.

Ma'lumki, barcha turdagi telekommunikatsiya tarmoqlarining asosiy vazifasi axborotni yetkazib berishda ifodalanib, bunda asosiy o'rinni albatta internet tarmog'i egallaydi.

Himoyaning texnik vositalari – bu dasturiy qurilmalar yordamida elektron hujjatlardan foydalanish va foydalanishni nazorat qilish uchun mo'ljallangan. Ko'pincha himoyaning texnik vositalari nusxa ko'chirishning oldini olish yoki cheklash uchun ishlatiladi. Himoyaning texnik vositalari turli yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin. DVD disklarni takrorlovchi moslamaga hududiy kodlanmagan dunyoning boshqa hududida ishlab chiqarilgan disklarni ishlamasligi yoki litsenziyali kontentdan yuklab olingan musiqani uchinchi qurilmagan yozib olinmasligi bunga misol bo'ladi. Ko'pincha “himoyaning texnik vositalari” atamasi o'rniga “elektron hujjatlarga nisbatan huquqlarni boshqarish” tushunchasi qo'llanadi [4].

Mualliflik huquqi ob'ektlarini texnik vositalar orqali himoya qilish hozirgi kunda har doimgidan ko'ra muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, ekspertlarning tahliliga ko'ra, 2022 yilga kelib, raqamli muhitdagi “qaroqchilik” natijasida yetkaziladigan zarar miqdori 856 mlrd AQSH dollariga yetishi kutilmoqda [5]. Shuni ta'kidlash lozimki, 1996 yilda Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT) hamda tashkilotga a'zo bo'lgan davlatlar tomonidan muallif va huquq egalarining asarlarini raqamli muhitda himoyasini ta'minlash maqsadida 1996 yil 20 dekabrda “Butunjahon intellektual mulk tashkilotining mualliflik huquqi bo'yicha shartnomasi” hamda “Butunjahon intellektual mulk tashkilotining ijrolar va fonogrammalar bo'yicha shartnomasi” qabul qilindi [6]. Ma'lumot o'rnida qayd etish lozimki, O'zbekiston 2019 yil 16 fevral sanasida yuqoridagi ikkita xalqaro shartnomaga qo'shilgan [7]. “BIMTning mualliflik huquqi bo'yicha shartnomasi”ning 11-moddasiga ko'ra, ahdlashuvchi tomonlar mazkur shartnoma yoki Bern konvensiyasi bo'yicha o'z huquqlarini amalga oshirish munosabati bilan mualliflar foydalanadigan mavjud texnik vositalarni chetlab o'tishdan va o'z ijodiga ruxsat bermagan harakatlarni cheklashga qaratilgan tegishli huquqiy himoya va samarali vositalarni ta'minlaydilar [8]. Aynan ushbu mazmundagi norma turdosh huquq sub'ektlari bo'lgan ijrochilar va fonogramma tayyorlovchilarga nisbatan qo'llanilishi bo'yicha “Butunjahon intellektual mulk tashkilotining ijrolar va fonogrammalar bo'yicha shartnomasi”ning 18-moddasidan o'rin olgan [9].

Ahamiyatli jihati, O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi “Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida”gi Qonuni 63-moddasida ijodiy asarlarni himoya qiluvchi texnik vositalar haqida so'z yuritilgan. Xususan, “asarlardan yoki turdosh huquqlar ob'ektlaridan

foydalanishni nazorat qiluvchi, muallif, turdosh huquqlar egasi yoxud asarlarga yoki turdosh huquqlar ob'ektlariga nisbatan mutlaq huquqlarning boshqa egasi tomonidan ruxsat etilmagan harakatlar amalga oshirilishining oldini oluvchi yoki ularni cheklovchi har qanday texnik qurilmalar yoxud ularning tarkibiy qismlari mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qiluvchi texnika vositalari deb e'tirof etiladi" [10]. Aynan ushbu normani Rossiya Federatsiyasining mualliflik huquqiga doir asosiy qonunining 481-moddasida ham ko'rishimiz mumkin [11]. Shuni ta'kidlash kerakki, texnik vositalardan chetlab o'tishga harakat qilishni cheklashga qaratilgan qoidalar BIMTning yuqoridagi "internet shartnomalari"ni imzolagan davlatlar milliy qonunchiligidan o'rin olgan. AQSH ushbu qoidani birinchi bo'lib, o'z qonunchiligiga kiritgan bo'lib, 1998 yildagi mualliflik huquqi qonunidan, 2001 yilda esa mualliflik huquqi bo'yicha Yevropa ittifoqi direktivasidan o'rin olgan [12]. AQSHda mazkur cheklovni buzgan shaxslar fuqarolik va jinoiy javobgarlikka tortilishi belgilangan. Yuqoridagi ikki xalqaro hujjatning "internet shartnoma" deb yuritilishiga asosiy sabab, aynan ushbu tarmoqning keng taraqqiy etishi va ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga kirib borishi bilan bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan ham XX asrning 90-yillariga kelib, mualliflik huquqini nafaqat boshqa telekommunikatsiya tarmoqlarida, balki internetda ham muhofaza qilish zaruriyati paydo bo'ldi. Shu o'rinda telekommunikatsiya tarmoqlari sirasiga qaysi aloqa-axborot texnologiyalari kirishini ta'kidlash joiz. Telekommunikatsiya tarmoqlari sirasiga quyidagilar kiradi:

- kompyuter tarmoqlari;
- telefon tarmoqlari;
- radio tarmoqlar;
- televizion tarmoqlar.

Yuqoridagi xalqaro "internet shartnomalar"ning qabul qilinishi muallif va huquq egalari muhim bo'lgan himoya vositalari berish orqali ularning mutlaq huquqlarini mustahkamlanishiga erishildi. Ushbu qoidadan foydalangan holda mualliflar o'zlarining asarlariga nisbatan turli darajadagi himoyaning texnik usullarini qo'llay boshlashdi. Intellektual mulkda, xususan mualliflik huquqida doimiy ikkita qarama-qarshi fikr mavjud bo'lib, ulardan biri intellektual mulkda mutlaq huquqdan to'laqonli foydalanish tarafdori bo'lsa, ikkinchi toifa esa intellektual mulk jamiyat tomonidan foydalanish uchun ochiq bo'lishligi kerak degan fikrni ilgari surishadi. Shuningdek, ikkinchi toifa vakillarining fikriga ko'ra, himoyaning texnik vositalari tijoriy nusxa ko'chirish uchun kuchsiz bo'lib, aksincha ilmiy-tadqiqot yoki shaxsiy maqsadida foydalanish uchun esa qattiq cheklovlarni qo'ygan. Ushbu fikr tarafdorlari ko'rish imkoniyati cheklangan shaxslar uchun bu cheklovlar jiddiy qiyinchiliklarni keltirib chiqarishini, bu orqali esa ularning ilm olishga, madaniyat va san'at yutuqlaridan foydalana olmasligini keltirib chiqarishini ta'kidlashadi. Biroq qayd etish lozimki, BIMT tomonidan ayni shu maqsadda 2013 yil 27 iyunda "Ko'zi ojiz, ko'rishda nuqsoni bo'lgan va bosma axborotni idrok etishda boshqa jihatdan qobiliyati cheklangan shaxslarning nashr etilgan asarlardan foydalanishini yengillashtirish to'g'risidagi Marokkash shartnomasi" qabul qilingan [13].

Telekommunikatsiya tarmoqlarida nafaqat mualliflik huquqini ta'minlash, balki ushbu sohani rivojlantirish, davlat xizmatlarini ko'rsatishda ushbu tarmoqlardan keng foydalanish, undagi axborot xavfsizligini ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Xususan,

so‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham axborot xavfsizligini ta‘minlash, zamonaviy telekommunikatsiya tarmoqlarini ijtimoiy hayotga keng targ‘ib etish borasida zarur bo‘lgan amaliy ishlar qilinmoqda. Masalan, axborot sohasida yagona davlat siyosati ro‘yobga chiqarilishining samaradorligini oshirish, telekommunikatsiya, axborot va kiberxavfsizlikni ta‘minlash sohasidagi nazorat tizimini yanada takomillashtirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 noyabrdagi “Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarining joriy etilishini nazorat qilish, ularni himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi

PQ–4024-son qarori bilan O‘zbekiston Respublikasi Axborotlashtirish va telekommunikatsiyalar sohasida nazorat bo‘yicha davlat inspeksiyasi tashkil etildi [14].

Mazkur qaror bilan Inspeksiyaning asosiy vazifalariga qatoriga ilk marotaba fonogrammalar, audiovizual asarlar, EHM uchun dasturlarni tarqatishda mualliflik huquqlariga rioya etilishi bo‘yicha vakolatlar (o‘rganish, monitoring qilish, tekshirish, xulosalar tayyorlash) hamda internet tarmog‘ida mualliflik huquqi ob‘ektlari noqonuniy tarqalishini (barchaning e‘tiboriga yetkazilishini) bartaraf etish choralarini ko‘rish kiritildi. Axborot va kiberxavfsizlikni ta‘minlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 14 sentabrdagi

PQ–4452-son qarori bilan yuqoridagi inspeksiya faoliyat qaytadan tashkil etildi. O‘zkomnazoratga qo‘shimcha vazifa sifatida axborot tizimlari va resurslarini yaratish hamda xavfsiz ma‘lumot almashishni ta‘minlash belgilandi. Shu o‘rinda xavfsizlik atamasini nafaqat texnik jihat nuqtai nazaridan, balki mualliflik huquqi yo‘nalishi jihatidan ham tushunish maqsadga muvofiq bo‘ladi. O‘zkomnazorat o‘ziga yuklatilgan vazifalarni bajarishda huquqiy ta‘sir choralarini qo‘llash vakolatini berish lozim. Zero, bugungi kunda internet tarmog‘ida intellektual mulk, xususan mualliflik huquqi ob‘ektlaridan ruxsatsiz tarzda foydalanish juda ham ko‘p. Agarda ilgari Intellektual mulk agentligi va O‘zkomnazorat tomonidan audiovizual asarlarni, fonogrammalarni va EHM uchun yaratilgan dasturlarni takrorlash faoliyati hamda fonogrammalarni tayyorlash faoliyati yuzasidan tegishli vakolatlari (litsenziya, o‘rganish, monitoring o‘tkazish) mavjud bo‘lgan bo‘lsa, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 avgustdagi “Litsenziyalash va ruxsat berish tartib-taomillarini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–6044-son Farmoni bilan yuqoridagi 2ta faoliyat uchun 2021 yil

1 yanvardan boshlab litsenziya berish tartibi bekor qilingan. Bu esa o‘z-o‘zidan mualliflik huquqi yo‘nalishida bugungi kunda huquqbuzarliklarning oshishiga olib kelishi mumkin. Masalan, 2019 yilda Rossiya Federatsiyasida sudning qarori bilan intellektual mulk huquqlarini buzganlik uchun 878 ta sayt faoliyati to‘xtatilgan [15].

Hozirgi kunda, ayniqsa Covid-19 pandemiyasi sharoitida axborot uzatuvchi tarmoqlardan foydalanish doirasi juda ham kengayib bormoqda. Bu yo‘nalishda albatta xavfsizlik va himoya nuqtai nazaridan tegishli chora-tadbirlarni ko‘rish talab etiladi. Huquqni himoya qilish uning muhofaza qilinishi va ta‘minlanishining eng muhim omillaridan biridir. Amaliyotga ko‘ra, har qanday huquq himoya qilish mexanizmi bilan mustahkamlangan bo‘lsagina, uni amalga oshirish mumkin [16].

Bugungi kunda jahonda mualliflik huquqi ob‘ektlarini blokcheyn vositasida himoya qilishga qaratilgan “Proof of Existence”, “Emernotar”, “Deponent” kabi bir qator tizimlar

mavjud. Shuni ta'kidlash kerakki, blokcheyn vositasiga kiritilgan axborotga biron-bir o'zgartirish kiritish imkoniyati mavjud emas. Zero ushbu axborot yoki ma'lumot tegishli kiritilgan vaqt bilan xotiraga olinadi. Bu yo'nalishdagi xorijiy va milliy tajribaga qaraydigan bo'lsak, Rossiya Federatsiyasida allaqachon bu yo'nalishda amaliy qadamlar tashlangan. Xususan, Rossiya intellektual mulk markazi o'z bazasida "IPCHain" nomli blokcheyn-platformasini yaratgan. O'z navbatida, intellektual mulk sohasidagi vakolatli davlat organi – "Rospatent" ushbu yo'nalishda o'z platformasini yaratishi va bu platforma asosiy blokcheyn vositasiga aylanishi lozimligini ta'kidlab kelmoqda. Huquq egalari va mualliflarning fikricha, agarda internet maydonlar (platformalar)ga nisbatan javobgarlik kuchaytirilmasa bu kabi blokcheyn tarmoqlari samarasiz bo'lib qolaveradi [17]. Shuni ta'kidlash kerakki, intellektual mulk sohasidagi qonun hujjatlariga kiritiladigan o'zgartirish va qo'shimchalarni soha vakillari fikrlarini inobatga olgan holda kiritish maqsadga muvofiq [18].

Umuman olganda, mualliflik huquqi va turdosh huquqlar muhofazasini ta'minlash bo'yicha aniq o'ylangan va mustahkam davlat siyosatini ishlab chiqish talab etiladi [19]. Bunda albatta texnik jarayonlar bilan bog'liq jihatlarni ham ko'zdan qochirmaslik talab etiladi. Zero, bugungi kunda texnik vositalar mualliflik huquqi obyektlarining ajralmas qismiga aylanib ulgurgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuniga ko'ra, asarlardan yoki turdosh huquqlar obyektlaridan foydalanishni nazorat qiluvchi, muallif, turdosh huquqlar egasi yoxud asarlarga yoki turdosh huquqlar obyektlariga nisbatan mutlaq huquqlarning boshqa egasi tomonidan ruxsat etilmagan harakatlar amalga oshirilishining oldini oluvchi yoki ularni cheklovchi har qanday texnik qurilmalar yoxud ularning tarkibiy qismlari mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qiluvchi texnika vositalari deb e'tirof etiladi. Asarlarga yoki turdosh huquqlar obyektlariga nisbatan:

- asarlardan yoki turdosh huquqlar obyektlaridan foydalanishga doir mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qiluvchi texnika vositalarining qo'llanilishi yo'li bilan belgilangan cheklashlarni olib tashlashga qaratilgan harakatlarni tegishli shaxslar ruxsatisiz amalga oshirishga;

- har qanday qurilmani yoki uning tarkibiy qismlarini tayyorlashga, tarqatishga, prokatga berishga, vaqtinchalik tekin foydalanish uchun berishga, import qilishga, reklama qilishga, ulardan tijorat maqsadida foydalanishga yoxud xizmatlar ko'rsatishga, agar bunday harakatlar natijasida mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qiluvchi texnika vositalaridan foydalanish mumkin bo'lmay qolsa yoki bunday texnika vositalari ko'rsatilgan huquqlarning lozim darajada himoya qilinishini ta'minlamasa, yo'l qo'yilmaydi.

Telekommunikatsiya tarmoqlarida mualliflik huquqini himoya qilishni yanada takomillashtirish bo'yicha ishlarni xalqaro standartlar asosida yuritishni amalga oshirish uchun quyidagi yo'nalishlar bo'yicha islohotlarni amalga oshirish lozim:

– mualliflik huquqidagi shartnomaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solishni takomillashtirish;

– mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni jamoaviy boshqarish institutini takomillashtirish;

– mualliflik huquqi va turdosh huquqlarning yangi ob'ektlarini huquqiy muhofaza qilishning yangi tartiblarini joriy etish;

– mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni buzganlik uchun javobgarlikni kuchaytirish;
– xalqaro shartnomalar bo'yicha majburiyatlarni bajarish yuzasidan chora-tadbirlar dasturini yaratish.

Shuningdek, mualliflik huquqini buzganlik uchun javobgarlikni belgilash bo'yicha tajribasi hamda bugungi kunda telekommunikatsiya tarmog'i orqali sodir etilayotgan mualliflik huquqini buzish holatlari keng uchrayotganligi bu yo'nalishdagi amaldagi jinoyat qonunchiligimizda nazarda tutilgan normalarni qaytadan ko'rib chiqish va uni jahon tajribasidan kelib chiqib, muvofiqlashtirish talab etiladi. Xususan, Jinoyat kodeksida mualliflikning o'zlashtirilgani uchun hamda mualliflikhuquqi va turdosh huquqlarning buzilganligi uchun alohida moddalarni kiritish lozim. Shu bilan birga, mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni buzganlik uchun javobgarlik choralari oshirish lozim [20]. Mutaxassislarning fikricha, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksiga texnik vositalardan noqonuniy foydalanilganlik uchun javobgarlikni belgilovchi maxsus normalar kiritilishi kerak [21].

Yuqoridagi takliflar bo'yicha ishlarni to'g'ri va tizimli tarzda yo'lga qo'yilishi, o'ylaymizki mualliflik huquqini himoyasini ta'minlashga bu orqali esa ijodkorlar mehnati uchun tegishli haqlarni to'lanishiga hamda mamlakatimizda madaniyat va san'atni rivojlanishiga olib keladi. Shu bilan birga, telekommunikatsiya tarmog'ida mualliflik huquqlari himoyasini ta'minlash bo'yicha ilg'or xorijiy tajribani o'rganish hamda O'zbekistonda ushbu yo'nalishdagi tadqiqot ishlari hamda qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha ishlarni jadallashtirish zarur ahamiyat kasb etadi. Mualliflik huquqi obyektlarini muhofaza qilishga qaratilgan texnologiyalarning amaliyotga joriy etilishi intellectual mulk huquqlarini boshqarishga ham jiddiy ta'sirini ko'rsatishi bilan birga, ushbu yo'nalishdagi qonuniyatlarni ham o'zgartirishi tabiiydir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://trends.rbc.ru/trends/industry/5f05c0a79a7947aac5c7577a>
2. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/xr/Documents/technology/Blockchain.pdf>
3. <https://iq.hse.ru/more/media/zashita-prav-intellektualnoj-sobstvennosti>
4. Отчет «Экономические последствия от распространения контрафактной и пиратской продукции», подготовленный исследовательской фирмой Frontier Economics по заказу Бизнес-инициативы по борьбе с пиратством и контрафактной продукцией (BASCAP) Международной торговой палаты (ICC) и Международной ассоциации по товарным знакам (INTA) http://www.inta.org/Communications/Documents/2017_Frontier_Report.pdf
5. <https://www.wipo.int/treaties/en/>
6. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 16.02.2019 й., 03/19/520/2626-сон; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 16.02.2019 й., 03/19/519/2625-сон.
7. <https://docs.cntd.ru/document/901817956>
8. <https://wipolex.wipo.int/en/text/295480>

9. Ўзбекистон Республикаси “Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида”ги Қонуни (Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон, 21.08.2021 й., 03/21/709/0808-сон).
10. А.Юлдашов. “Муаллифлик ҳуқуқини халқаро доирада муҳофаза қилишнинг муҳим жиҳатлари ва шартномавий-ҳуқуқий базани ривожлантириш”. Юридик фанлар ахборотномаси – Вестник юридических наук – Review of law sciences. Махсус сон. 2020 й. 231-б.
11. <https://www.kommersant.ru/doc/3966837>
12. Бобур М. Правовая охрана объекто в интеллектуальной собственности–залог развития предпринимательской деятельности //Review of law sciences. – 2020. – Т. 2. – №. Спецвыпуск.
13. Юлдашов А., Чориев М. Договорно-правовые отношения в области авторского права и ответственности за нарушение авторского права: национальный и зарубежный опыт //Общество и инновации. – 2020. – Т. 1. – №. 1/s. – С. 511-522.
14. Юлдашов А. Интеллектуал мулк бўйича миллий стратегияларнинг аҳамияти ва бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилотининг бу борада тутган ўрни //юрист ахборотномаси. – 2020. – Т. 1. – №. 2. – С. 53-59.
15. Уктамжонова М., Хужаев Ш. Формы защиты смежных прав в телекоммуникациях //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 4/S. – С. 34-41.
16. ЮЛДАШОВ А. ГЕОГРАФИК КЎРСАТКИЧ ТУШУНЧАСИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИ МУСТАҲКАМЛАШДА УНИНГ ТУТГАН ЎРНИ //ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ. – 2021. – Т. 2. – №. 1. – С. 249-257.
17. Yuldashov, A. (2020). Intellektual mulk bo‘yicha milliy strategiyalarning ahamiyati va Butunjahon intellektual mulk tashkilotining bu borada tutgan o‘rni.[The importance of national intellectual property strategies and the role of the World Intellectual Property Organization in this regard. Legal Information,] Yurist axborotnomasi, 1(2), 53-59.
18. Yuldashov, A. A. "Government policies related to social protection of disabled persons in Uzbekistan: National and international aspects." (2012): 186-191.
19. Abdugopirovich, Yuldashov Abdumumin. "Types Of Legal Protection Of A Trademark (Service Mark) In Foreign Countries: The Example Of The Madrid System." Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT) 12.4 (2021): 1068-1073.
20. ЮЛДАШОВ А. А. НЕОБХОДИМОСТЬ УЧАСТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГАХ И ИНДЕКСАХ В ОБЛАСТИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ //Электронный инновационный вестник. – 2021. – №. 1. – С. 18-20.
21. Kang H. Y. Open Letter by over 180 International IP Academics in Support of the TRIPS Waiver.
22. Юлдашов А. А. Роль организаций, управляющих имущественными правами на коллективной основе, в обеспечении защиты авторских прав: опыт Узбекистана и мира //Цифровая среда и политика университетов в сфере интеллектуальной собственности. – 2021. – С. 198-205.

23. Yuldashov A. Oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarning intellektual mulk hamda innovatsiyalarni yaratishga doir faoliyatini takomillashtirish masalalari //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 24. – С. 58-65.

24. Юлдашов А. Кутубхона, рақамли контент ва муаллифлик ҳуқуқи //Information Library Magazine'INFOLIB'. – 2022. – №. 4.